

CAVEAU DE MADELEINE
DE MAGDALENA CRYPTTE

Geloof in mij en ik zal in U geloven / Maria.

'Die mythe van Christus is ons goed van pas gekomen.' - Paus Leo X, 16^e eeuw, Acre (1291).

Inleiding - DEEL 1

Maureen woonde in de wijk het Wilhelminapark in Utrecht. Haar vriend Marnix ging in datzelfde park ook rondjes hardlopen. Ze woonde in de Graaf Adolfstraat in een huis uit het begin van de vorige eeuw. Soms ging hij wel eens naar het nabij liggende rosarium. Centraal in het Wilhelminapark ligt een grote vijver met een paar eilandjes en een fontein. Aan de oever zijn afwisselend grasvelden, bloemenperken en bosschages. In het noorden en zuiden van het park zijn 'speelweiden'. Vooral de grote weide in het zuiden wordt niet alleen gebruikt door individuele recreanten die er bijvoorbeeld picknicken, voetballen of frisbeeën, maar ook voor evenementen.

Het park wordt doorsneden door een fietspad, dat druk gebruikt wordt door studenten die tussen De Uithof en de binnenstad fietsen. Het standbeeld van koningin

Wilhelmina staat langs dit pad en is een van de meerdere kunstwerken in het park. Tevens bevindt zich langs het pad een rijksmonument in de vorm van een theehuis met een rieten dak dat in 1925 is gebouwd naar ontwerp van G. van der Gaast ter vervanging van een paviljoen. Een ander rijksmonument in het park is een in Amsterdamse School vormgegeven bakstenen herdenkingsbank die geplaatst is ter gelegenheid van het jubileum van de Utrechtse burgemeester Fockema Andreae. Verder bevindt zich een bunker in het park die gewaardeerd is als gemeentelijk monument en die sinds 2014 in gebruik is als expositieruimte onder de naam EXbunker.

Het Wilhelminapark maakt deel uit van het beschermde stadsgezicht Utrecht-Oost. Langs het Wilhelminapark liggen twee straten met aaneengesloten herenhuizen die uitkijken op het park. De straat aan de westzijde heet eveneens Wilhelminapark terwijl de straat aan de andere kant de Koningslaan heet, niet te verwarren met de Koningsweg elders in Utrecht.

De buurt rondom het park wordt ook Wilhelminapark of de Wilhelminaparkbuurt genoemd. Dit geldt vooral voor het gebied aan de noordwestzijde, Wilhelminapark en omgeving in de gemeentelijke wijkenindeling. Het park beslaat ruwweg een derde van dat gebied. Het

gebied aan de zuidoostzijde heet veelal de Schildersbuurt naar de straatnamen daar, terwijl het gebied ten westen van de straat Wilhelminapark de oorspronkelijke naam Oudwijk behouden heeft.

Aan de noordpunt van het wandelpark ligt een open gebied zonder huizen maar met een gemengde functie: er lopen enkele verkeerswegen maar liggen ook verschillende grasvelden met bomen. Het maakt integraal deel uit van het parkontwerp, al is het sindsdien wel gewijzigd. Er staan woonhuizen aan de Prinses Marijkelaan en de straat Oudwijk; verder komen minstens acht straten uit op het gebied, waaronder de Emmalaan die een verbinding vormt met het Hogelandse Park verder naar het noorden.

Op het grasveld bij de Prinses Marijkelaan ligt een zwerfkei als gedenksteen voor tien verzetsleden die hier omkwamen op 7 mei 1945, de dag van de Bevrijding van Utrecht. Ze waren op weg om Anton Mussert te arresteren maar kwamen in botsing met Duitse militairen.

In dit open gebied is ook het rosarium. Daar vlakbij stond ooit midden op een rond grasveld een imposante beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'). Deze moet omstreeks 1850 geplant zijn op het toenmalige landgoed Het

Hoogeland. De boom vormde het eindpunt van de zichtlijn via de Emmalaan vanaf het Hogelandse Park. De 25 meter hoge boom stond dankzij het opvallend rood gekleurde, ongeveer even brede bladerdek bekend als 'de rode beuk'. In 2014 werd echter een infectie met de schimmel *Phytophthora plurivora* ontdekt.

Behandeling wist de boom niet te redden en in 2019 werd de beuk doodverklaard en gekapt. Na verontreiniging van de verschimmelde grond is begin februari 2020 een jonge beuk op de zelfde locatie terug geplant.

In de tweede helft van de 19^e eeuw groeide het aantal inwoners van Utrecht sterk en het gebied ten oosten van de Maliebaan kwam in beeld voor nieuwbouw. Dit gebied dat vanouds Oudwijk of het Oudwijkerveld heette, was voornamelijk agrarisch, met verspreide tuinderijen (in Utrecht hoveniers genoemd).

In 1887 kocht de gemeente Utrecht van de familie Ram het landgoed Het Hoogeland aan de noordzijde van dit gebied, bij de Biltstraat. Kort daarop kocht de gemeente ook het Oudwijkerveld. De eigenaar, baron van Boetzelaer van Oosterhout, vroeg veel minder geld dan zijn noordelijke buurman, maar stelde wel een aanvullende voorwaarde: er moesten niet alleen woonhuizen komen, maar ook een openbaar wandelpark.

Een prijsvraag voor een ontwerp van het park leverde zestien inzendingen op. De gemeente vroeg twee deelnemers om hun ontwerpen samen te voegen tot een integraal plan: de tuinarchitecten Hendrik Copijn en Jan Anthony Loran, een technisch tekenaar bij de gemeente Utrecht. Nadat Het Hoogeland was omgevormd tot park, werd aan de zuidkant het Oudwijkerveldpark aangelegd in de Engelse landschapsstijl. Het werd in 1898 officieel geopend en toen omgedoopt tot Wilhelminapark ter ere van Wilhelmina die in datzelfde jaar was ingehuldigd als koningin.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kreeg het park tijdelijk de naam Nassaupark.

Je kon in het Wilhelminapark rondjes lopen. Elian had ook één van de banken bezet. Hijgend en puffend zeeg hij naast haar neer.

‘Heb je je rondje weer gemaakt?’, vroeg Maureen, zijn vriendin. Ze hadden een Latrelatie; zij woonde in de Graaf Adolfstraat en hij woonde aan de Pelmolenweg.

‘Ik heb het er weer opzitten’, zei Marnix.

‘Genoeg geweest vandaag. Kom we gaan naar huis.’

‘Maar ik wil niet naar huis’, zei Maureen.

‘Ik wil hier blijven en een boek lezen.’

‘Wat ben je aan het lezen?’, vroeg Marnix.

‘Het gaat over de White Goddess, de blanke godin.’

‘En wat doet die White Goddess?’, vroeg Marnix onnozel.

‘Die doet niks’, zei Maureen.

‘Die werd alleen aanbeden, althans volgens Robert Graves de schrijver van het boek.’

Feit is wel dat deze Godin nu wordt aanbeden en dat velen naar haar opzoek zijn. Ze vult de leegte die 2000 jaar christendom achtergelaten heeft. Ze heet Sophia, Maria, Maria Magdalena of zelfs Tamar. Al deze vrouwen die door het mannelijke christendom naar de achtergrond zijn verplaatst en verketterd. Toch zijn ze weer hier. Ze zijn weer terug. Maria Magdalena, de vrouw van Jezus Christus was duidelijk niet wat het Vaticaan wilde horen. Het was dan ook de neergang van Maria Magdalena die door het Vaticaan in gang werd gezet. Uiteindelijk werd zij beschreven als een hoer. Het laagste van het laagste in de ogen van de Kerk. In werkelijkheid was Maria Magdalena van Koninklijke afkomst. Feit is in ieder geval dat het Vaticaan in 1969 schoorvoetend toegaf dat ze Maria Magdalena 1400 jaar lang ten onrechte als hoer gezien had. De methode om dit te bereiken, werd ontleend aan een preek van paus Gregorius I uit 591, waarbij hij Maria Magdalena verwarde met een andere Maria uit de Bijbel en die hij aanduidde als een peccatrix – een zondares - schuldig aan alle ondeugden. En daarmee was het kerkelijke lot

over de Magdaleense bezegeld. Vanaf nu was zij een zondares, een hoer, die in genade door Jezus was aangenomen. Dat kwam de kerk niet slecht uit. Er waren alle remmen los en werd geschreven en gedebatteerd over Magdalena en haar rol als echtgenote van Jezus de Christus. Zie hier het verdere verhaal:

‘Dan ga ik maar alleen naar huis’, zei Marnix. Hij hees zich op uit de stoel en liep naar de Graaf Adolfstraat. Voor hem lagen de appartementen.

De volgende dag fietste Maureen de Frederik Hendriklaan uit, op weg naar de Uithof. Ze passeerde het Rietveld-Schröderhuis en kwam op de ‘Weg der wetenschap’ uit. Voor haar lagen de immense gebouwen van het universiteitscomplex. Ze liet het voormalig gebouw van tandheelkunde en het transitorium 3 links liggen en koerste naar het hoogste gebouw, het Trans 2. Naar de Trans 2 circulaties te hebben doorstaan nam ze de lift en ging naar verdieping 8. Hier huisde de faculteit theologie. Ze klopte netjes op de deur en aan de andere kant werd er ‘ja’ geroepen. Ze trad binnen. ‘Zo ben jij het’, zei de professor.

‘Onze feministe. Ik ga over een kwartier een college geven in Trans 1 over feministische bevrijdingstheologie. Echt iets voor jou. Verder kun je afzakken naar het zuiden om daar het oorspronkelijke boek *Belangrijke vragen van Maria* op te sporen in diverse crypten. Daarna

ben ik benieuwd wat je ervan gebakken hebt. Je kunt gaan.'

Feministische bevrijdingstheologie

De professor begon zijn verhaal: We doen hier verslag over de verloren Godin van het christelijk geloof (*Margareth Starbird, de vrouw met de albasten kruik. Maria Magdalena en de betekenis van de graal. Deventer Ankh-Hermes, 1995*). Op zoek naar de feministische bevrijdingstheologie.

Bevrijdingstheologie is vooral in Latijns-Amerikaanse landen een populaire theologie. In de bevrijdingstheologie staat de bevrijding van de zonde centraal. Bevrijdingstheologen vatten het begrip 'zonde' niet zozeer op als zijnde bepaalde verkeerde handelingen van een individuele gelovige (zoals de leugen, seksuele misdraging, oplichterij, overspel en moord), maar veeleer als een structureel maatschappelijk fenomeen in de vorm van sociale onderdrukking, slavernij, ongelijkheid en economische onrechtvaardigheid. Sommige bevrijdingstheologen sluiten het concept van individuele zonde zelfs uit en staan op gespannen voet met de Rooms-katholieke geloofsleer. Uitgangspunt is de radicaliteit van het Evangelie: Christus' menslievendheid en zijn inzet voor de armen, zoals beschreven in de Bergrede en in

Mattheüs 25 en de eerste christengemeenten/kerken en hun solidariteit staan centraal in de bevrijdingstheologie. Bevrijdingstheologen stonden zeer kritisch ten opzichte van de gevestigde orde en de Zuid-Amerikaanse dictaturen. Enkelen waren hoegenaamd militant in hun strijd tegen de 'onderdrukkers van het volk'. Hierbij stonden zij aan de zijde van marxistische guerrillastrijders. De later sterk geworden pacifistische stroming binnen de bevrijdingstheologie wijst echter gewelddadige acties af. Ook binnen het jodendom, het Palestijnse christendom en de islam is er de laatste jaren sprake van een eigen bevrijdingstheologie.

Feministische theologie is ontstaan rond 1975. Deze theologie verzet zich in de eerste plaats tegen traditionelere vormen van theologie, omdat deze mannelijk zouden zijn.

Feministische theologes en theologen hebben veelal teleurstellende ervaringen met mannelijke uitingen van religie, in de vorm van onder meer onderdrukking tijdens het huwelijk of discriminatie op grond van de Bijbel. Om die reden wil feministische theologie een alternatief brengen in de vorm van vrouwelijke Godsbeelden: God als vrouwelijk verzorgend en troostend wezen, of als bron van inspiratie naar meer harmonie. Volgens feministische theologie gaan

traditionele godsbeelden uit van een mannelijk machtswezen dat middels het gebruik van de Bijbel mannen aan posities helpt. Feministische theologie wordt vaker in genderstudies ingebonden dan aan theologische faculteiten onderwezen.

Feministische theologen gaan ervan uit dat God niet in een naam of beeld is te vangen. Zij ontwerpen nieuwe beelden van God waarin God niet langer een (mans)persoon is, maar aangeduid wordt als een bron van inspiratie, een bron van zijn, een macht in relaties. Door deze ontpersoonlijking van God wordt de feministische theologie in verband gebracht met stromingen zoals de newagebeweging of de psychologische theologie van Drewermann.

In het algemeen hecht feministische theologie weinig aan traditionele geloofsopvattingen; katholieke feministische theologen hebben verder weinig op met de traditie en het leergezag van de kerk. In de Bijbel vindt men de weerslag van menselijke ervaringen, opvattingen en ideeën. Deze zijn volgens deze theologen vooral tijd- en cultuurgebonden en aan veranderingen onderhevig. Daarom worden gangbare interpretaties van de Bijbel onder de loep gehouden en bekeken in hoeverre die interpretaties de bestaande rolverdeling tussen man en vrouw bevestigen. Hiermee interpreteert

feministische theologie het godsbeeld vooral als een menselijk construct.

In Nederland is Catharina Halkes een gematigd vertegenwoordigster van feministische theologie. Zij experimenteerde met name met 'vrouwvriendelijke liturgie' en zette zich ten tijde van de Tweede beeldenstorm in voor toelating van vrouwen tot het priesterambt, afschaffing van het celibaat, de Huub Oosterhuis-liturgie, een opwaardering van de pastoraal werker en degradatie van de paus.

Een centraal punt van alle feministische theologie is de wens dat ook vrouwen priester c.q. predikant kunnen worden. In verschillende kerken is dit inmiddels mogelijk, maar met name in de oosters-orthodoxe kerken en Rooms-Katholieke Kerk komen vrouwelijke priesters niet voor. Vaak wordt door het niet toelaten van de vrouw tot dit priesterambt de algemene positie van de vrouw in kerk en samenleving als onderdrukking bekritiseerd.

De laatste decennia zijn er ook niet-westerse vormen van feministische theologie opgekomen. In Afrika bestaat bijvoorbeeld een sterke beweging van Afrikaanse vrouwelijke theologen, georganiseerd in The Circle of Concerned African Women Theologians. Oprichtster

hiervan is Mercy Amba Oduyoye (Ghana). Hoewel zij huiverig zijn om zichzelf 'feministisch' te noemen omdat dat te westers klinkt, verzetten ze zich tegen de patriarchale tradities in de culturen, religies en kerken in Afrika en tegen de uitsluiting van vrouwen.

In de laatste twee decennia is Maria Magdalena een ijkpunt geworden voor de manier waarop de christelijke kerk omgaat met haar vrouwelijke volgelingen. Dat bleek bijvoorbeeld in Engeland toen de wijding van vrouwelijke priesters in de anglicaanse kerk voor het eerst een controversiële kwestie werd. Het was niet toevallig dat toen in 1994 de eerste vrouwen tot priester werden gewijd, de les die werd gelezen het nieuwtestamentische verhaal was over de ontmoeting tussen de opgestane Jezus en Maria Magdalena in de hof. Niet onbegrijpelijk werd zij, als de enige vrouw van betekenis in het verhaal van Jezus naast zijn moeder, door veel vrouwelijke activisten in de moderne Kerk aangegrepen als een krachtig symbool voor hun rechten.

Maria

Volgens het getuigenis van de schrijvers van alle vier met de canon in overeenstemming zijnde evangeliën was er een vrouw die bekend stond als Maria Magdalena die zich in het gezelschap van Jezus (Yeshua) bevond. Ze was één van de genereuze vrouwen die het

werk van Jezus met hun rijkdom ondersteunden. Ze was bij de kruisiging en keerde bij het ochtendgloren van de derde dag naar het graf terug, dat ze leeg aantrof en waar ze de opgestane Jezus ontmoette. Al het andere dat we van deze Maria weten, moeten we tussen de regels door lezen in de teksten die de vier evangelisten ons hebben nagelaten en in de teksten van de schrijvers van de gnostische evangeliën die tussen de tweede en vierde eeuw werden geschreven.

Onze aandacht dient in eerste instantie uit te gaan naar het traceren van een feitelijk, 'tastbaar' of historisch document met betrekking tot Maria Magdalena. Liep ze inderdaad naast Jezus door de nauwe straten van Jeruzalem en op de tuinpaden achter de villa van haar familie in Bethanië? Bukte ze zich af en toe om een bloem langs de weg te plukken of om een kind te troosten? Droeg ze een waterkruik waarbij ze onderweg zo nu en dan stilhield om Jezus wat te drinken aan te bieden?

In onze pogingen om de historische Maria Magdalena en haar nauwe – sommige bronnen spreken zelfs van een intieme – relatie met Jezus op het spoor te komen, ontdekken we maar schaarse bewijzen.